

Méltányosság Politikaelemző Központ

Liberalizmusok ereje - Európában

Most, hogy a kellős közepén vagyunk a hazai liberalizmus soha nem látott válságának, s egyáltalán nem bizonyos, hogy a hét végi SZDSZ-küldöttgyűlés sikerrel zárja majd le a felmorzsolódást, talán nem lesz érdektelen, ha két sikeres európai liberális párt példájához fordulunk, s azokkal összehasonlítást teszünk. Németországban és Nagy-Britanniában régóta igen erős liberális pártok működnek, s ott nemigen fordulhatna elő, hogy ezek a pártok egyszer csak „elolvadjanak”. Sőt. Ott a liberális pártok erősödnek, tekintélyük folyamatosan nő, olyannyira, hogy mindkét országban (széles társadalmi csoportok képviselőit fókuszáló) középpárti szerepre tarthatnak számot.

Nálunk éppen az ellenkező folyamat zajlik. Hiszen ahelyett, hogy az SZDSZ előremozdult volna a középpártiság felé, még a kispártiságból is sikerült visszább lépnie. De vajon mi a különbségek oka? Mitől erősek az európai liberális pártok és miért hanyatlott le az SZDSZ? Van-e szerepe a német és a brit liberális pártok erejében, befolyásában a sokak által „populáris liberalizmusnak” hívott jelenségnek, s van-e magyarázó ereje az SZDSZ kudarcában a populizmustól való rettegésnek?

Hangsúlyozottan nem elemezzük a hét végi kongresszust, legfeljebb néhány skiccet fogalmazunk meg az új elnök és az új orientáció kapcsán. Fogalmunk sincs, mi lesz az SZDSZ-szel, a röpke európai kitekintésből is adódnak azonban belátások.

A német FDP

1945 után az FDP a szociáldemokraták és a konzervatívok között lavírozva szinte egészen az ezredfordulóig a mérleg nyelve szerepet töltött be, királycsináló koalíciós partneri funkciójának köszönhetően a legtöbb időt is éppen ez a párt töltötte kormányon. A párt története során mindössze egyszer, a tizenhat éven át tartó Kohl-korszak lezárulásakor került kétségbeesítő helyzetbe, amikor a „nagy testvér”, a CDU mellett eltöltött másfél évtizedes kormányzás alatt a teljesen felmorzsolódott profilú párt mögül kihátráltak híveik. Az 1998-as választásokat az uniópártok szavazóinak kölcsönszavazataival éppen csak abszolváló szabad demokraták programbeli-stratégiai zsákutcában találták magukat. A másfél évtizedes

kormányzás alatt túlságosan „hozzánöttek” a CDU-hoz, a konzervatív túlsúly mellett teljesen elvesztették önálló ideológiai arculatukat. A túlzott kormányzati lojalitás miatt végül az FDP kis koalíciós „funkciópárttá” alakult át, amelynek teljes programja idővel egyetlen üzenetre, Kohl hatalomban tartására redukálódott. A liberális választók mindezek fényében érthető okokból elfordultak a párttól, amely hosszú évtizedek után ismét ellenzéki párttá válva szinte évekig komoly perspektíva nélkül politizált.

A tudatos építkezés első jelei csak mintegy három év múltán jelentkeztek, amikor a közvélemény-kutatások egyértelműen jelezték, hogy az FDP biztosan elmozdult a bejutási küszöböt jelentő 5 % közeléből. Csak ekkor, 2001-ben került sor a vezetéváltásra is, a párt irányítását a korábbi frakcióvezető, Guido Westerwelle vette át, aki igen erőteljesen gazdaság-, valamint oktatáspolitikai irányba pozicionálta a pártot. Az irányváltást jelezte a 2002-es választásokra íródott „*Polgári program*”, illetve a pártelnök által jegyzett, 2003-as „*Helyzetjelentés*” is. A liberálisok az ideológiai kiutat az önállóságukhoz történő ragaszkodásban találták meg, s bár a konzervatívokhoz való erősebb kötődésük napjainkban is nyilvánvaló, ma már „független alternatívaként” - több mint 10 %-os támogatottság mellett – ugyanakkora elszántsággal támadják mindkét nagyobb párt politikáját.

A piaci liberalizmus markáns hirdetésén kívül a klasszikus szabadelvű témákat (polgári szabadságjogok védelme, szükséges és elégséges állam kívánalma, stb.) is napirenden tartják, míg a korábban erősebb nemzeti szárny mára elhalványult a párton belül.

A magát középpártként meghatározó FDP szavazóinak többsége a magasan képzett, önálló, jól kereső rétegekből kerül ki, a párt a nyugdíjasokat, a mezőgazdaságból élőket, illetve a jelentős erőt képviselő szakszervezetek tagjait képes a legkevésbé megszólítani. A hagyományosan nemcsak a fővárosi értelmiség szavazataira koncentráló liberálisok fellegráit jellemzően a Rajna-menti nagyvárosok (Düsseldorf, Köln, Bonn, Wiesbaden, Karlsruhe) és vonzáskörzetük alkotják, de ide számítanak még a Neckar- és Taunus-menti területek is. Ez különösen izgalmas orientáció, hiszen az SZDSZ hétvégi küldöttgyűlésén éppen azért (is) gyakorolt önkritikát az új pártelnök, mert a párt képtelen volt megszólítani a vidéki Magyarországot.

Még érdekesebb összevetésre ad alkalmat a német és a magyar liberális párt karaktere között az alábbi lista, amelyet az FDP fogalmazott meg a maga számára a Kohl-korszak után.

A hét jelszó a következő:

- a politikai verseny spektrumában ekvidisztáns pozíció felvétele
- a meglévő (egyébként erős) liberális közvélemény politikai becsatornázása, s ezáltal liberális tömb kiépítésének megtervezése a két néppárt között
- a kölcsönszavazat intézményének leépítése, saját, egységes választói potenciál kialakítása
- hiteles „(csúcs)politikusok” előtérbe helyezése
- néhány jól kidolgozott szakpolitika határozott képvisellete, ezek erős kommunikálása
- „szavahihető” liberalizmus, azaz értékalapú, de gyakorlatias, következetes politizálás
- nyitás a vidék felé, a társadalmi beágyazottság erősítése.

Nem nehéz észrevennünk a hasonlóságokat a Retkes-féle új orientáció főbb pontjai és a fentiek között. Mindazonáltal fontos megjegyeznünk: a német liberális párt a vázolt újrapozicionálást valódi *ellenzéki pártként* hajtotta végre, akkor, amikor hosszú és gyötrelmes kormányzati szerep után kikerült a kormánykoalícióból. Ennek a tudatosan végrehajtott újrapozicionálásnak köszönheti az FDP, hogy ma a nagykoalíciós kormány parlamenti ellenzékének legerősebb tagja, amelynek az őszi választások után ismét komoly esélye van a konzervatív uniópártokkal közös kormányalakításra.

Brit liberális demokraták

A brit liberális párt Nagy-Britannia politikai életének komoly hagyományokkal rendelkező, egyre nagyobb súllyal bíró szereplője, mely ugyan a két nagyobb pártot felülreprezentáló választási rendszer foglya, azonban biztos, és megkerülhetetlen politikai tényező - olyannyira, hogy az egy hónapja lezajlott helyhatósági választásokon a Munkáspártot megelőzve a konzervatívok mögött a második erővé lépett elő.

Az eredmény annak az irányvonalnak köszönhető, amely az itthoni liberalizmusból hosszú ideje hiányzik, s ez a „populáris” (nem populista!) liberalizmus. A „populáris” jelző ez esetben azt jelenti, hogy a liberálisok elsősorban a társadalom széles rétegeit kívánják megnyerni, s nemcsak egyfajta „politikai szubkultúraként” szólítanak meg egy-egy szűk

(értelmiségi) kört. Megnyilatkozásaikban nem tekintik ördögtől valónak a „népre”, „az emberek érdekeire” való hivatkozást. Szakpolitikai elgondolásaikkal, a párt esetleges megújulásával kapcsolatban folyamatosan lehetőséget biztosítanak arra, hogy a lakosság, illetve a párt szimpatizánsai kifejtsék véleményüket, éljenek javaslataikkal, ezáltal tevékenyen részt vegyenek a programalkotásban. Az LBD esetében világosan megfogalmazott, a közvélemény felé sikeresen kommunikálható politikai jelszavakról, az emberek mindennapi igényeire választ adó, gyakorlatias szakpolitikákról beszélhetünk (megint csak utalunk Retkes Attila „gyakorlatias liberalizmus” jelszavára), amelyek mellett, hogy szorosan kapcsolódnak a liberalizmus értékrendjéhez, népszerűségükben fel tudnak nőni a „két nagy” politikája mellé. A pártrendszerben a centrista pozíciót elfoglaló liberálisok ugyan számos szakpolitikájukban fogalmaznak meg markáns véleményt (egészségügy, oktatás, infrastruktúra, külpolitika), de talán még ezeknél is határozottabb álláspontot képviselnek a közbiztonság kérdésében, illetve a parlamenti pártok közül ők karolják fel legerőteljesebben környezetvédelem ügyét. Az LBD számos, a társadalmat élesen megosztó kérdésben vállal fel nyílt, egyértelmű pozíciót, de az is sajátos vonásai közé tartozik, hogy releváns pártként programjának számos pontja alapjaiban érinti a brit politikai berendezkedést (a hatalom decentralizációja, írott alkotmány és arányos választási rendszer megalkotása, stb.).

A „*Power to the People*”, valamint a „*The Power to be Different*” ideológiai stratégia mentén a liberálisok a politikai döntések meghozatalában nagymértékben támaszkodnának a „tömegek bölcsességére”, azaz erősítenék a népszavazás intézményét, új csatornákat nyitnának a politika és a társadalom között, igen nagy hangsúlyt helyezve a nép demokratikus elkötelezettség növelésére. A polgárok politikai döntésekbe történő bevonásának szükségességét egyre inkább propagáló nyugat-európai irányzatokat követve, Európa sikeres liberális pártjaihoz hasonlóan a brit LBD sem csupán a főváros, illetve a nagyvárosok választóira koncentrál, hanem igyekszik minél szélesebb társadalmi beágyazottságra szert tenni azon kívül is. A gyakorlat sikerességet mutatja, hogy a párt nem Londonban, hanem a délnyugati kisvárosokban örvend a legnagyobb támogatottságnak.

A párt növekvő népszerűségének okait a következőképpen foglalhatjuk össze:

- a liberális alternatíva „kitalálása” a nagy pártok politikájával szemben/mellett
- a „zárvány-politizálás”, azaz a liberalizmus antipopoluláris-értelmiségi értelmezése helyett osztársadalmi nyitás
- koherens elképzelés a liberális politika populárisabbá tételéről
- a vidék megszólítása a főváros-centrikusság mellett
- a valós társadalmi igények megválaszolása
- a nagyobb pártokéival versenyképes szakpolitikai programok, jelszavak kommunikálása
- „zöld nyitás”, a környezetvédelem témakörének felvállalása
- a nagy pártok által kevésbé preferált témákban markáns és bátor véleménynyilvánítás

Ezen programpontokon végigtekintve megállapítható, hogy az SZDSZ a brit liberálisok kínálatából is sok minden importált újonnan „talált” jelszavai közé. Csakhogy a fent elemzett két nagy múltú demokráciában ezek az értékek hosszú idő alatt szervesültek a liberális pártpolitikában, és ott senki számára nem okoznak gondot. Magyarországon azonban a liberális pártpolitika elmúlt húsz éve javarészen más értékekről szólt, ezért nálunk nem evidens az, ami Németországban és Nagy-Britanniában az. A magyar liberalizmus minden volt, csak nem populáris az elmúlt két évtizedben, vagy inkább: populáris utoljára 1989-90-ben volt. Az egyik leghűsbavágóbb kérdés tehát, hogy egyáltalán populáris-e egy olyan párt, amely a liberális politikát lassan két évtizede pusztán a makrogazdaságra, saját szerepét pedig az MSZP egyfajta kormányzati társutaskénti kiegészítésére szűkítette.

A hazai liberálisok másod- és harmad vonalának lázadóí láthatólag a sikeres külföldi mintákat akarják adaptálni, de a magyar pártpolitikai liberalizmus első vonala nem ezekhez a mintákhoz szokott. De lehet-e az első vonal nélkül mintákat követni? A választ – azt hisszük – csak egy (a német FDP-éhez és a brit liberálisokéhoz hasonló) „tisztá” ellenzéki periódus adhatja meg, s ez meglehet, olyannyira „tisztá” lesz, hogy nem is parlamenti.